

“ลมชัก” คืออะไร เหตุไฉนจึงเป็นโรค?

ดอกรัก พยัคศรี^๑

โรคลมชัก (epilepsy) เป็นโรคที่เกิดจากความผิดปกติของเซลล์สมอง บริเวณผิวสมอง กล่าวคือ หากกระแสไฟฟ้าในสมองเกิดการลัดวงจรหรือเกิดความผิดปกติบางอย่างขึ้น จะทำให้ผู้ป่วยมีอาการผิดปกติทางระบบประสาท ตามมาจนไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ อย่างเช่น ถ้าเซลล์สมองเกิดความผิดปกติบริเวณส่วนของการควบคุมกล้ามเนื้อ ผู้ป่วยจะมีอาการชักเกร็งกระตุก เหมือนถูกไฟฟ้าช็อต ชักแบบเป็น ๆ หาย ๆ หรือบางคนอาจมีอาการเกิดขึ้น เฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย อาจหมดสติหรือไม่หมดสติก็ได้ แต่บางคนก็อาจมีพฤติกรรมนี้ๆ เหม่อลอย



ความหมายของโรคลมชัก(epilepsy) และภาพประกอบ
ที่มา: <http://health.kapook.com/view4928.html>

เมื่อลองอ่านคำอธิบายเกี่ยวกับโรคนี้อันแล้วไม่พบว่าความเกี่ยวข้องอะไรกับ “ลม” เหมือนกับชื่อโรค “ลมชัก” ทั้งๆที่สาเหตุก็เกิดจากอาการผิดปกติทางสมอง และกระแสไฟฟ้าในสมองที่ลัดวงจรจนทำให้เกิดอาการชัก แล้วคำว่า “ลม” นี้มาจากไหนกันแน่?



ที่มา: <http://samunprai.com>

ในอดีตก่อนที่การแพทย์แผนปัจจุบันแบบตะวันตกจะเข้ามา การเรียนเกี่ยวกับการรักษาโรคได้มีมาก่อนหน้านี้นานแล้ว ปัจจุบันเราเรียกว่า “แพทย์แผนไทย” ตำรับตำราที่ใช้เรียนแพทย์ก็จะเรียกเป็นคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์ปฐมจินดา ว่าด้วยโรคของมารดาและเด็ก คัมภีร์มหาโชครัต ว่าด้วยโรคระดูของสตรี คัมภีร์ไพจิตรมหาวงศ์ ว่าด้วยโรคที่เกี่ยวกับฝีต่างๆ คัมภีร์ทิพย์มาลา ว่าด้วยลักษณะของวัณโรค คัมภีร์ภูมิโรค ว่าด้วยโรคเรื้อน คัมภีร์ชวดาน ว่าด้วยโรคลมและโลหิต เป็นต้น

คัมภีร์ชวดานในศาสตร์แพทย์แผนไทยนี้เองที่กล่าวถึง “ลม” กับโรคร้ายไข้เจ็บ ในคัมภีร์บอกว่า “มนุษย์ทั้งหลาย จะเกิดสรรพโรคต่างๆ ตั้งแต่คลอดจากครรภ์มารดาตราบเท่าจนอายุช้ายอาตย์โลหิตและลม และลำดับนั้นจักสำแดงซึ่งลมอันบังเกิดโทษให้ถึงพินาศฉิบหายไปเป็นอันมาก...” หมายความว่า โรคภัยที่เกิดขึ้นกับเราตั้งแต่เกิดจนตายล้วนเกิดจากเลือดและลมในร่างกาย ในร่างกายมนุษย์ประกอบไปด้วยธาตุทั้ง ๔ ได้แก่ ปฐวีธาตุ คือ ชาติดิน อาโปธาตุ คือ ชาติน้ำ เตโชธาตุ คือ ชาติไฟ และวาโยธาตุ คือ ชาติลม ซึ่งเมื่อธาตุใดธาตุหนึ่งมีความผิดปกติ ไม่สมดุล ก็อาจทำให้เกิดโรคต่างๆ ได้

^๑ นักวิชาการ ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

ในคัมภีร์แพทย์แผนไทยเชื่อว่า ในร่างกายมนุษย์มีลมอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ ลมที่พัดจากสะดือมาจนถึงศีรษะเรียกว่า “อุจจ์คมาวต” หรือลมเบื้องบน ลมที่พัดลงไปจนปลายเท้าเรียกว่า “อโรคคมาวต” หรือลมเบื้องล่าง และเมื่อลมทั้งสองชนิดได้พัดปะทะกันแล้วละก็ จะทำให้เลือดร้อนตั้งไฟ อาการทั้ง ๓๒^๒ พิกลพิการ เกิดโรคร้ายแก่มนุษย์ แล้วเหตุใดบ้างที่จะทำให้ลมทั้งสองมาปะทะกันได้ในคัมภีร์บอกว่า เพราะมนุษย์บริโภคอาหารไม่เสมอกัน บางพวกกินอิมเกินไป บางพวกกินของดิบของเน่า ของบูด ของหยาบ บางพวกกินน้อยเกินไป บางพวกกินผิดเวลา บางพวกอยากเนื้อผู้อื่น จึงทำให้ลมพิการจนเกิดโรคต่างๆ ได้

นอกจากนี้คัมภีร์ชวตารยังกล่าวถึงลมอันมีพิษ ๖ จำพวก ดังนี้

๑. ลมกาฬสังคีลี คือ โรคลมชนิดหนึ่งเกิดขึ้นภายในกาย มีอาการหน้ามืด ผิวหน้าเป็นสีเขียวคล้ำ ขอบตาเขียว ใจสั่น แน่นในอก บิดตัวและดินเหมือนปลาถูกทุบหัว

๒. ลมชีวหัสตม คือ โรคลมชนิดหนึ่งเป็นลมที่ทำให้เกิดโรคในเด็ก อาการของโรคมีหลายชนิด เป็นตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เรียกว่าลมกำเนิดบ้าง เป็นในเรือนไฟ^๓ หรือเมื่อออกจากเรือนไฟแล้วบ้าง บางชนิดเป็นเมื่อเด็กโตแล้ว บางชนิดเป็นเมื่อเด็กมีอาการที่เป็นพิษ แต่ลมทุกชนิดไม่มีอาการพิษตัวร้อน จะมีแต่ชัก มือกำเท้าอ หลังแข็ง เป็นต้น

๓. ลมมหาสทม คือ โรคลมชนิดหนึ่ง เมื่อแรกจับมีอาการหาวนอน ง่วงมาก ใจคอหวนไหวระส่ำระสาย ขากรไรแข็ง นอนนิ่งไม่รู้สีกาย

๔. ลมทักขินโรธ คือ โรคลมชนิดหนึ่ง เมื่อมีอาการขึ้นนั้นเป็นไข้ก่อนแล้ว ตัวร้อนแต่เมื่อเท้าเย็น ตามัว กระสับกระส่าย ลิ้นกระด้างแข็ง พูดไม่ได้

๕. ลมตติยวิโรธ คือ โรคลมชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นไข้ ตัวร้อนจัด มีอาการดุจไข้สันนิบาต^๔ อยู่แล้ว เกิดกองธาตุลมผิดปกติขึ้นทำให้มีอาการชัก ตัวงอแงไปข้างหน้าและแอนไปข้างหลัง อาการที่งอแงไปมานั้น หากลั่นเสียงดัง เฝาะเมื่อใดจะตายทันที

๖. ลมอัฐมอื่อแอน คือ โรคลมชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นไข้เหมือนอาการไข้รากสาดอยู่แล้ว มีเม็ดผุดขึ้นเป็นวงล้อมรอบสะดือ มีสีด้าแดง เขียว เหลือง วงนั้นผุดขึ้นไปตามชายโครงจนถึงหน้าผาก หึ่งเป็นเบื้องซ้าย ขายเป็นเบื้องขวา โรคลมนี้ทำพิษในดวงใจ ทำให้มีอาการเพ้อคลั่ง พูดเพ้อเหมือนผีเข้าสิง

นอกเหนือไปกว่าลมอันมีพิษทั้ง ๖ จำพวกที่กล่าวมาแล้ว ยังมีลมอีก ๖ จำพวกที่ถ้าหากเกิดขึ้นกับมนุษย์ผู้ใดแล้ว ก็คงไม่แคล้วเงื่อมมือมัจจุราช จะเยียวยารักษาให้หายนั้นยากยิ่งนัก

๑. ลมอินทรธนู คือ โรคลมชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นไข้เหมือนอาการไข้รากสาดอยู่แล้ว มีเม็ดผุดขึ้นเป็นวงล้อมรอบสะดือ มีสีด้าแดง เขียว เหลือง วงนั้นผุดขึ้นไปตามชายโครงจนถึงหน้าผาก หึ่งเป็นเบื้องซ้าย ขายเป็นเบื้องขวา โรคลมนี้ทำพิษในดวงใจ ทำให้มีอาการเพ้อคลั่ง พูดเพ้อเหมือนผีเข้าสิง

^๒ อาการ ๓๒ หมายถึง ส่วนประกอบของธาตุในร่างกายที่จับต้องได้ คือ ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ โดยมีส่วนประกอบดังนี้

ปฐวีธาตุ คือธาตุที่มีลักษณะแข็ง ๒๐ ประการ ได้แก่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไข่มุข ใสน้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า และมันสมอง

อาโปธาตุ คือธาตุที่มีลักษณะเอิบอาบ ๑๒ ประการ ได้แก่ ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เพลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูลตร

^๓ ช่วงเวลาที่มารดาตั้งนอนอยู่ไฟ ภายหลังการคลอดบุตร.

^๔ สันนิบาต คือ ชื่อโรคชนิดหนึ่ง เกิดจากกองธาตุ ๓ กองในร่างกาย คือ น้ำดี เสลด และลม เป็นโทษขึ้นพร้อมกันทำให้ร่างกายเป็นไข้ พิษของไข้มีอาการหนาวสั่นและเพ้อเป็นต้น.

๒. ลมกุมภณทย์กัษ คือ โรคชนิดหนึ่ง เกิดจากกองลมอันเนื่องมาจากเป็นโรคซาจโจร^๕ อยู่แล้ว ทำให้มีอาการไข้และลม เมื่อจับจะมีอาการชักมือเท้ากำงอ ไม่รู้สึกตัว หมดสติ นัยน์ตาซ้อนขึ้น หน้าเขียว กัดฟัน หลังแอ่น นอกจากนั้นลมชนิดนี้ยังจับเมื่อเด็กมีอาการพิษหรือบาดแผลมีพิษ

๓. ลมอศมุขี คือ โรคลมชนิดหนึ่ง เกิดขึ้นกับเด็กและผู้ใหญ่ มีอาการชักดินบิตตัวแล้วแน่นิ่งหมดสติ

๔. ลมราทรยักษ คือ โรคลมชนิดหนึ่ง มีอาการเป็นไข้ ตัวร้อน ชักมือเท้ากำงอ ลิ่นกระด้างคางแข็ง คอแข็ง ตาเหลือง เป็นต้น

๕. ลมบาทจิต คือ โรคลมชนิดหนึ่ง เป็นลมที่เกิดขึ้นในกาย พัดจากปลายเท้าถึงกระหม่อม ทำให้มีอาการชัก ตาเหลือง ปากเขียว อีกอาการหนึ่งทำให้จิตใจฟุ้งซ่าน สะดุ้ง ตกใจหรือเพ้อคลั่งเหมือนปีศาจเข้า เป็นต้น

๖. ลมพุทรยักษ คือ โรคลมชนิดหนึ่ง มีอาการให้เสียตขยโครง เจ็บกระดูกสันหลัง ลูกนั่งไม่ได้ ทำให้เป็นรำมะนาด และตามีต

ในบรรดาลมทั้ง ๑๒ จำพวกที่กล่าวมานี้ มีลมที่ทำให้เกิดอาการชักอยู่ ๕ จำพวกได้แก่ **ลมชีวหาสทม** ทำให้ชัก มือกำเท้างอ หลังแข็ง **ลมตติยาวิโรธ** ธาตุลมผิดปกติทำให้มีอาการชัก **ลมกุมภณทย์กัษ** ทำให้ชัก มือเท้ากำงอ **ลมอศมุขี** ทำให้ชัก ดินบิตตัว แล้วแน่นิ่งหมดสติไป **ลมราทรยักษ** ทำให้ชักมือเท้ากำงอ และ**ลมบาทจิต** ทำให้มีอาการชัก ตาเหลือง ปากเขียว ซึ่งพอจะสันนิษฐานเกี่ยวกับ “โรคลมชัก” นี้ได้ว่าทางการแพทย์แผนไทยน่าจะเกิดจากลมทั้ง ๖ จำพวกนี้

แพทย์ไทยในอดีตจะวินิจฉัยโรคต่างๆ ด้วยการสังเกตและจดจำอาการของโรคแต่ละชนิด เพื่อจะนำสมุนไพรที่มีสรรพคุณต่างๆ มาใช้เพื่อรักษาโรคนั้นๆ โรคที่เกี่ยวกับลมเหล่านี้ก็เช่นกัน ในคัมภีร์ชวดารยงได้บันทึกเกี่ยวกับสูตรยาสมุนไพรที่จะใช้แก้โรคลมต่างๆ ไว้อีกด้วย เช่น

๑. วาตาทินาศ กินเพื่อประจุลมร้ายทั้งปวง และลมทั้งหลายที่ได้กล่าวมา

๒. เบลูจันธ์ กินเพื่อผายลมทั้งปวงที่เกิดขึ้นในเส้นในเอ็นให้หาย

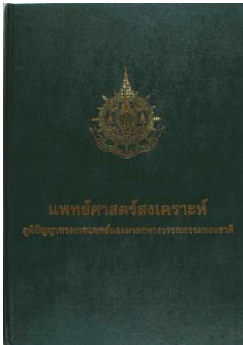
๓. เขียวประทานพิษแก้ลมกาฬสังคลี ลมชีวหาสทม ลมมหาสทม ลมทักขิณโรธ ลมตติยาวิโรธ ลมอัฐมอ้อแอ่น ลมอินทรธนู ลมกุมภณทย์กัษ ลมอศมุขี ลมราทรยักษ ลมบาทจิตร ลมพุทรยักษ ยานี้ทั้งกินทั้งทาแก้สรรพลมอื่นๆ ได้อีกเช่น ลมกระษัย ลมริศดวง ลมกาฬวิงเวียน ลมโสกเหียน เป็นต้น ทั้งหมดนี้จะใช้สูตรยาเดียวกันแต่จะตกต่างกันที่น้ำกระสาย(น้ำที่ใช้ละลายตัวยา)ไปตามแต่โรคลมนั้นๆ



ที่มา : <http://thearakaya.co.th>

^๕ โรคลมชนิดหนึ่ง เป็นซาจโจรเอนประจำเด็กเกิดวันเสาร์ มีแม่ซาจ ๙ ยอดขึ้นตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย มีลักษณะสัญญาณต่างๆ กัน เช่น ขึ้นที่ปากและเหงือกจะมียอดสีเหลืองจัด ถ้าขึ้นที่สะดือจะมียอดแหลม ตรงกลางเป็นสีดำ ขอบโดยรอบเป็นสีเหลืองและแดง เป็นต้น มีอาการทั่วไปเป็นไข้ ตัวร้อน ลงท้องไม่หยุด อาเจียน เบื่ออาหาร ปวดมวนท้องผอมเหลือง และครั่นคร้าม เป็นต้น จัดเป็นโรคลมที่มีพิษร้ายแรงมาก และอาจจะบังเกิดแทรกได้ทุกซาจ.

๔. ยาเหลือง แก้มพิษงูเห่า ลมพิษต่างๆ ลมริดดวง ลมเถาลมตาล
๕. ชุมชุมวาโย แก้มโนเส้น ในผิวหนัง ในเลือด ในกระดูก ในเนื้อ กินบำบัดลม ๑๐๐ จำพวก
๖. พระแสงจักร แก้มกลิ้งในท้อง ลมมือตายเท่าตาย ลมจับเท่าเย็น
๗. ยาแก้ลมกล่อน แก้วโรคระษัยลมกล่อน ที่เกิดขึ้นเพราะวาโยธาตุ หรือธาตุลมในร่างกายผิดปกติ ทำให้มีอาการ
จุกเสียด ท้องถัน เจ็บปวดในท้องเป็นลมแน่นขึ้นในอก
๘. ประสะธรณี แก้มบาเทาทิก ลมหทัยवाद
๙. ประสะการบูร แก้มสรพลมน้อยใหญ่ทั้งปวง
๑๐. หงส์ทอง แก้ม ๑๐๐ จำพวก



นอกเหนือไปกว่ายาแก้ลมทั้ง ๑๐ นี้ ยังมีอีกมากมายในคัมภีร์ชวदार ซึ่งสามารถหา
ความรู้เพิ่มเติมไปจากบทความนี้หรือพระคัมภีร์ชวदारได้จากหนังสือ “แพทย์ศาสตร์
สงเคราะห์: ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ” ที่ได้รวบรวม
ตำรับตำราคัมภีร์แพทย์แผนไทยต่างๆ มาไว้อย่างครบถ้วนเกือบสมบูรณ์ ที่ยังบอกว่าเกือบ
สมบูรณ์นั้น เพราะแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เน้นเก็บรวบรวมเอกสารที่เป็น “ตำราหลง” แต่
หากเราลองไปดูในเอกสารตำรายาพื้นบ้านหรือของท้องถิ่น ก็จะพบความรู้เกี่ยวกับโรคภัย และ
การรักษาที่แตกแขนงออกไปจากตำราหลงอย่างมากมายและพิสดารนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

เรื่องโรคลมในแพทย์แผนไทย

ที่มา: ๑. พระคัมภีร์ชวदार ใน แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์: ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

๒. สมุดไทยชาวตำรายา ฉบับวัดท่าพุด ต.ไร่ชิง อ.สามพราน จ.นครปฐม รหัสเอกสารดิจิทัล NPT001-010.TamraYa
ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)